

dr hab. Patrycja Matusz, prof. UWr
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Wrocławski
patrycja.matusz@uwr.edu.pl

Wrocław, 24 września 2023 r.

Recenzja pracy doktorskiej

mgr Marty Bainki pt. *Protection of individual and collective identities. Ethnopolitics in Bulgaria, France, Greece, Poland, and Spain – a comparative approach*. Praca napisana pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Myśliwiec, prof. UŚ oraz dr Anny Muś (promotor pomocniczy) w Instytucie Nauk Politycznych, Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego.

1. Informacje ogólne

Podstawą sporządzenia recenzji jest uchwała Rady Naukowej Instytutu Nauk Politycznych Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 20 czerwca 2023 r. powierzająca mi obowiązki recenzentki pracy doktorskiej mgr Marty Bainki pt. *Protection of individual and collective identities. Ethnopolitics in Bulgaria, France, Greece, Poland, and Spain – a comparative approach*.

Przedłożona do recenzji praca dotyczy problematyki właściwej dla nauk społecznych, a w szczególności do kwestii związanych z naukami o polityce i administracji.

Przy ocenie przedłożonej pracy doktorskiej zostały uwzględnione następujące kryteria:

- nowatorskie ujęcie prezentowanej tematyki;
- metodologia pracy, w tym: cel pracy, metody i techniki badawcze, hipotezy i pytania badawcze, wymiar czasowy, zakres analizy;
- struktura rozprawy, język analizy, merytoryczna zawartość poszczególnych części pracy;
- dobór i kompletność literatury przedmiotu wykorzystanej w rozprawie.

Przedłożoną do recenzji pracę należy ocenić pozytywnie. Szczegółowa ocena poszczególnych części dysertacji zostanie zaprezentowana poniżej.

2. Znaczenie i nowatorskie ujęcie tematyki zaprezentowanej w recenzowanej rozprawie

Praca doktorska przygotowana przez mgr Martę Bainkę odnosi się do bardzo istotnego tematu ochrony praw indywidualnych i grupowych, mniejszości narodowych i etnicznych w wybranych państwach europejskich. Autorka wybrała ujęcie komparatystyczne dla porównania modeli polityk wobec mniejszości prowadzonych przez Bułgarię, Francję, Grecję, Polskę i Hiszpanię. Zakres analizy dotyczy wyzwań i złożoności kształtowania polityk wobec mniejszości narodowych i etnicznych, w odniesieniu do budowania tożsamości, zarówno na poziomie indywidualnym, jak również kolektywnym.

Podjęty przez Autorkę temat, wpisuje się w obecnie prowadzone rozważania naukowe i eksperckie, dotyczące tożsamości kulturowej, etnicznej, politycznej, społecznej mniejszości narodowych i etnicznych. Zagadnienia dotyczące związków między etnicznością, tożsamością narodową, polityką etniczną, etnopolityką, a prawami mniejszości narodowych i etnicznych są od lat tematem debaty naukowej nie tylko w krajach europejskich, ale również na świecie. Dlatego zastanawiające wydaje się, pojawiające się już w pierwszym zdaniu stwierdzenie Autorki: „even though there are over hundred *small national ethnic* in Europe (Koter 2003) national minorities are not the most popular research area” (str.15). Kwestie związane z tożsamością narodowych i etnicznych są w Europie obszarem działania nie tylko Rady Europy, ale również Komisji Europejskiej, Komitetu Regionów, licznych organizacji pozarządowych, fundacji, stowarzyszeń oraz przede wszystkim instytucji badawczych.

Tożsamość mniejszości narodowych i etnicznych w krajach europejskich jest niezwykle istotna zarówno w ujęciu społecznym, politycznym, ekonomicznym i kulturowym. Procesy etnopolityczne, tworzenie etnopolityk zmierzających do dialogu między społeczeństwami większościowymi, mniejszościami jest i w mojej opinii pozostanie jednym z istotnych zagadnień w badaniach społecznych.

Wyzwaniem przy podejmowaniu zagadnień związanych z tożsamością, etnicznością, prawami jednostek oraz mniejszości narodowych i etnicznych jest wielowymiarowość i interdyscyplinarność tego obszaru. Autorka podjęła trudną próbę porównania pięciu wybranych do analizy państw europejskich, wymagającą wielopłaszczyznowej perspektywy badawczej, której główny tor stanowią nauki o polityce, ale wykorzystywane są również elementy innych dyscyplin naukowych takich jak psychologia, ekonomia, kulturoznawstwo, socjologia.

Podsumowując tę część recenzji uważam, że poruszone zagadnienia oparte o analizę literatury przesądzają o aktualności i wadze podjętego tematu. Sugerowałabym jednak unikanie stanowczych sformułowań odnoszących się do braku badań czy publikacji w omawianym obszarze, takich jak: „national minorities are not the most popular resaerch area”, „there is hardly any literaturę concerning the topic”, „there are some books in this topic”. Takie ogólne stwierdzenia w dysertacji, powinny być uzupełnione analizą, danymi, badaniami. Inaczej są to stwierdzenia nic nie znaczące dla analizy stanu badań w konkretnym obszarze.

3. Struktura pracy, spójność, język

Praca doktorska mgr Marty Bainki składa się z wprowadzenia, trzech części merytorycznych, konkluzji, referencji i bibliografii. Część pierwsza stanowi analizę literatury i danych zastanych dotyczących koncepcji tożsamości w ujęciu jednostkowymi i kolektywnym, mniejszości narodowych, narodu, narodowości itd. Część druga analizuje uwarunkowania prawne odnoszące się do ochrony praw mniejszość, omawiając najważniejsze dokumenty takich instytucji i organizacji jak Rada Europy, Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz organizacji pozarządowych. Część trzecia prezentuje wybrane do analizy studia przypadków. Przedstawiona do recenzji praca liczy 281 stron, znormalizowanego tekstu.

Oceniając strukturę pracy należy zauważyć, że jest ona poprawna, jeśli chodzi o pracę z obszaru nauk społecznych. Autorka w dwóch pierwszych częściach koncentruje się na rozważaniach definicyjnych i teoretycznych, omawiając zagadnienia związane z etnopolitykami, mniejszościami narodowymi i etnicznymi, tożsamością, prawami jednostek. Pewne elementy przeglądu literatury wydają się niepełne i chaotyczne. Autorka we wprowadzeniu do pojęć podstawowych dla pracy, wielokrotnie powołuje się na zaledwie kilka pozycji np. Simon and Troetschel (str.29-31) czy Zimbardo and Gerrig (str. 29-31). Wprowadzenie (w tym przypadku również część pierwsza) w rozprawie doktorskiej pełni ważną rolę. Ma za zadanie gruntownie wprowadzić czytelnika w podstawowe dla pracy terminy i konteksty badawcze. Niestety Autorka wprowadza wiele pojęć, których omówienie jest potraktowane bardzo lakonicznie np. personal versus social identity (niecała strona, str. 30), czy Identity in political science (niecała strona, str. 36). Brakuje pokazania różnych sposobów

definiowania podstawowych dla pracy pojęć, pogłębionej dyskusji naukowej, szczególnie dla pojęć definiowanych przez różne dyscypliny naukowe.

Autorka zdecydowała się na przygotowanie pracy w języku angielskim, co zwiększa szansę na publikację całości lub części rozprawy w wydawnictwie o zasięgu międzynarodowym. Jednak dla czytelnika na co dzień obcującego z literaturą naukową w języku angielskim, praca wymaga redakcji językowej, tak aby uniknąć niezręczności gramatycznych czy leksykalnych. Jednym z przykładów może być stosowanie w narracji pracy 1 osoby liczby mnogiej (we first must answer str. 27), oraz formy bezosobowej (as talking about identity regarding...str. 27), co jest niekonsekwencją i błędem. Decyzja o pisaniu pracy w języku angielskim, nie zwalnia Autorki z używania poprawnego języka naukowego. Język obcy nie może być usprawiedliwieniem dla stosowania uproszczeń czy braku precyzji.

Praca zawiera również błędy edytorskie i redakcyjne. Autorka przywołując w pracy innych autorów raz wymienia ich z imienia i nazwiska, raz jedynie z nazwiska. John C. Turner introduced... (str. 30), Simon and Troetschel indicate... (str. 31). Podobna niekonsekwencja dotyczy również nazw tabel użytych w pracy (table 1 Ethnic Minority According to Antonina Kłosowska str. 62, Ulrike Barent's Comparison of Definitions str. 78-79). W prowadzonej w pracy narracji należy przyjąć i konsekwentnie stosować, jeden rodzaj zapisu dotyczący pozycji naukowych, nazwisk, tabel i wykresów, inaczej czytelnik ma wrażenie chaosu i niedbałości w podejściu do prezentowanego materiału.

Oceniając warstwę formalną pracy, na którą składają się jej struktura, spójność, logiczność wyводу, jak również język i elementy edytorskie, należy stwierdzić, że Autorce nie udało się uniknąć błędów. Pomijając kwestie językowe, wynikające jak myślę z decyzji o pisaniu pracy w języku obcym, błędy redakcyjne i edytorskie, nie powinny występować w pracy doktorskiej. Poprawne opanowanie technik pisania, w tym prawidłowych odwołań do prezentowanej literatury jest podstawową umiejętnością dla podejmujących działania badawcze i publikacyjne.

4. Metodologia pracy

Przystępując do oceny warstwy metodologicznej pracy rozumianej jako ocena takich elementów jak: cel, jednostki analizy, zakres czasowy, hipotezy, pytania badawcze, metody i techniki badawcze, należy zauważyć, że Autorka zawarła je w części wprowadzającej.

Głównym celem pracy jest: „to analyze whether the right to recognition (a collective right) and the self-identification (an individual right) is present in international law and legal systems of selected countries”. Nie ma wątpliwości, że praca ma charakter politologiczny, gdyż koncentruje się na analizie systemów prawnych i politycznych, oraz wprowadzonych w ich ramach rozwiązań dotyczących uznawania prawa do identyfikacji etnicznej grup mniejszościowych. Określając zakres pracy Autorka wymienia kraje, które zostały wybrane do analizy porównawczej (Francja, Grecja, Hiszpania, Polska i Bułgaria).

Decydując się na metodę porównawczą Autorka powinna zaprezentować precyzyjną metodę, która pozwoliła wytypować 5 wybranych krajów dla podjętej analizy. Arend Lijphart uznawał już w roku 1971 metodę komparatystyczną za wyróżniającą się szerokim zastosowaniem i umożliwiającą odkrywanie empirycznych relacji między wybranymi zmiennymi. Metoda ta pozwala na testowanie twierdzeń teoretycznych na gruncie nauk o polityce. Wybierając 5 państw do analizy porównawczej Autorka więcej uwagi powinna poświęcić na wykazanie, jakie elementy systemu politycznego i instytucjonalnego będzie analizowała. Jakie obszary funkcjonowania mniejszości narodowych będą przedmiotem porównania. Przygotowanie ujęcia tabelarycznego pokazującego podobieństwa i różnice między analizowanymi przypadkami pozwoliłoby stworzyć niejako mapę prowadzonego badania.

Przechodząc do analizy hipotezy i jednocześnie pytań badawczych zawartych we wprowadzeniu (str. 15-26) warto zacytować jej treść: „Formal belonging to the European Union forces its member states to develop legal solutions that allow their citizens to exercise the right to recognition (a collective right) and right to self-identification (an individual right). Moreover, the alter accession to the structures of the European Union forces the state to adopt to the increasingly developed Community legislation to these issues”. Hipoteza według metodologii nauk społecznych musi spełniać pewne warunki: nowatorskość, precyzja, brak wewnętrznych sprzeczności oraz empiryczna weryfikowalność. Autorka zakłada, że przystąpienie wybranych do analizy państw, wymusiło na nich wprowadzenie rozwiązań gwarantujących jednostką i grupom prawo do identyfikacji, w tym przypadku do odróżniania się grupy większościowej. Hipoteza jest poprawna i weryfikowalna. Jednak wybrane zagadnienie nie jest zupełnie nowatorskie. Na gruncie polskim analiza wybranych państw w ujęciu porównawczym nie była jednak do tej pory przeprowadzona. Zaskakująca jest również kolejność. Autorka najpierw omawia pytania badawcze (str. 21-22), a dopiero później hipotezę.

Główne pytania badawcze, najważniejsze dla prowadzonej analizy zawierają błędy gramatyczne, co utrudnia ich precyzyjne zrozumienie. W pytaniach głównych Autorka zaczyna od kwestii ogólnych, przechodząc do szczegółowych, zmierzających do porównania systemów ochrony praw mniejszości w wybranych krajach europejskich.

Każde pytanie pomocnicze dotyczy innego państwa wybranego do analizy i uwzględnia jego specyficzne uwarunkowania. Pytanie 4 i 5 (str. 22) odnoszą się do zmian legislacyjnych wynikających z przystąpienia Polski i Bułgarii do Unii Europejskiej. Pytania 1-3 dotyczące Francji, Grecji i Hiszpani odnosząc się do innych elementów, takich jak konflikt czy decentralizacja. Nawet jeśli uznamy, że postawione pytania nie są błędne, to wydaje się, że pytania badawcze powinny być powiązane z postawioną hipotezą i wychodzić od spraw ogólnych, w kierunku kwestii szczegółowych, również w przypadku pytań pomocniczych.

Ostatnim elementem tej części recenzji są metody i techniki badawcze. Podstawowa zasada zakłada, że metoda powinna być dobrana zależnie od postawionego problemu badawczego i rodzaju postawionych hipotez (a także dostępnego materiału badawczego). Wybrana metoda powinna być konsekwentnie stosowana w czasie całej analizy. Autorka niewiele miejsca poświęca metodom i technikom badawczym. W punkcie „methods and sources” Autorka pisze: „the study combines methods of analysis typical for the meta-method known as policy research. In general, policy research is an analysis of how the law functions in a given society. This research includes three methods describe below”. Jednak w dalszej części niewiele miejsca poświęca precyzyjnemu wyborowi metod i wyjaśnieniu ich adekwatności dla przyjętej hipotezy. Na str. 23 omawiając źródła danych Autorka w punkcie 0.3.1 i 0.3.2 prezentuje dokładnie ten sam tekst, dotyczący wykorzystania aktów prawnych.

Podjęty temat i założona hipoteza wskazują, że zasadne byłoby omówienie takich metod jak: metoda decyzyjna, ujęcie historyczne, analiza instytucjonalno-prawna, która polega na rozpatrywaniu aktów normatywnych tworzonych przez instytucje państwowe czy organy międzynarodowe. Autorka powołuje się na rozwiązania prawa międzynarodowego oraz krajowego, w przyjętych do analizy krajach. Szuka korelacji przyczynowo skutkowych między wydarzeniami historycznymi, które wpływały na kształt polityk wobec mniejszości. Analiza rzeczywistości politycznej podjęta przez Autorkę, zawiera wiele elementów takich jak omówienie ośrodków decyzyjnych, aktorów zaangażowanych w proces decyzyjny czy czynników determinujących te procesy. Elementy te możemy znaleźć w dalszych częściach

pracy, jednak w rozdziale wprowadzającym metody i techniki powinny być omówione z większą precyzją i starannością.

5. Ocena merytoryczna poszczególnych części pracy

W tej części recenzji przedstawione zostaną wnioski i uwagi w odniesieniu do poszczególnych części recenzowanej dysertacji. Odniosę się do walorów poszczególnych części, jak również do mankamentów i niedoprecyzowań.

W części pierwszej pracy Autorka analizuje poziomy ochrony indywidualnej i kolektywnej w odniesieniu do kwestii tożsamości. Ważną częścią tego rozdziału jest przybliżenie koncepcji mniejszości, w tym mniejszości narodowej i etnicznej. W politologii etniczność może się ujawniać w wielu kontekstach i bardzo często jest koncepcją upolitycznioną. Jak podkreślają liczni autorzy (np. E. Gellner, J. Rothschild, M. Waldenberg) upolitycznienie kwestii związanych z emancypacją, grup etnicznych rozumianych jako sformalizowane struktury, jest ściśle związane z rozwojem państw narodowych. Autorka trochę zbyt mało miejsca poświęca dyskusji nad etnicznością, procesom dyskryminacji mniejszości narodowych i etnicznych. Praca pokazuje proces gwarantowania przez przepisy prawne, akceptacji dla odrębności narodowej czy etnicznej, jednak niewiele miejsca poświęca innym procesom związanym z etnicznością.

Część druga jest omówieniem rozwiązań prawnych, na poziomie prawa międzynarodowego, w ujęciu historycznym. Autorka przedstawia rozwiązania zaczynając o czasu przed II wojną światową, przez okres zimnowojenny, aż do rozpadu Związku Radzieckiego i Jugosławii. Następnie przechodzi do czasu współczesnych i rozwiązań prawnomiędzynarodowych proponowanych przez różne instytucje i organizacje w tym Unię Europejską, Radę Europy, ONZ. Autorka wiele miejsca poświęca wadze przystąpienia wybranych do analizy krajów do Unii Europejskiej, dlatego zaskakujące jest, że instytucjom UE poświęca niewiele uwagi. Oczywiście ochrona praw mniejszości narodowych i etnicznych jest również przedmiotem prac Rady Europy, której wszystkie omawiane państwa są członkami. Jednak to instytucjom unijnym powinna Autorka poświęcić więcej uwagi.

Najbardziej interesująca jest część trzecia dysertacji, w której Autorka analizuje zgromadzony materiał dotyczący wybranych do analizy pięciu państw. Poszczególne przypadki są analizowane według tego samego schematu, co ułatwia dokonywanie porównań między poszczególnymi systemami. Autorka analizuje rozwiązania wpisane do konstytucji oraz inne

akty prawne regulujące prawa mniejszości. Interesujące jest również przedstawienie implementacji przyjętych rozwiązań prawnych oraz praktyk związanych z samoidentyfikacją grup mniejszościowych.

Po przeanalizowaniu wszystkich pięciu wybranych państw, Autorka przechodzi do konkluzji. Co prawda, próbuje wiązać wyciągnięte wnioski z postawionymi we wprowadzeniu pytaniami badawczymi i hipotezą, jednak są one bardzo lapidarne. Autorka co prawda pisze kilka zdań o charakterystyce każdego przypadku, ale zdefiniowane w tytule ujęcie porównawcze, powinno wymusić przedstawienie podobieństw i różnic, wskazanie czynników determinujących zróżnicowane podejścia prezentowanych państw do etnopolityk. Zabrakło pogłębionej refleksji i wskazania ewentualnych obszarów dla dalszych rozważań anukowych.

Wartością pracy jest analiza aż pięciu przypadków krajów członkowskich UE i ewaluacji ich etnopolityk, w perspektywie historycznej. Autorka przeanalizowała bogaty zakres danych dotyczących wybranych państw. Co pozwoliło wykazać zbiór podobieństw i różnic dotyczących standardów ochrony praw jednostkowych i grupowych, w odniesieniu do mniejszości narodowych. Praca może stanowić interesujący materiał porównawczy, w temacie, który wciąż jest niezwykle aktualny i szeroko dyskutowany w badaniach nie tylko politologicznych w Unii Europejskiej.

Autorce nie udało się uniknąć błędów i potknięć, zarówno w prezentacji założeń metodologicznych, jak również w prezentowaniu siatki pojęć podstawowych dla prezentowanej pracy. Jednak dalsze części pracy prezentujące wybrane studia przypadków, wykazały że Autorka ma świadomość w jaki sposób analizuje zebrany materiał i do jakich prowadzi ją to wniosków.

Podsumowując uważam, iż recenzowana praca doktorska mgr Marty Bainki pt. *„Protection of individual and collective identities. Ethnopolitics in Bulgaria, France, Greece, Poland and Spain – a comparative approach”* spełnia kryteria ustawowe, stawiane pracom doktorskim i na tej podstawie wnioskuję o dopuszczenie do dalszych etapów postępowania.

